

УДК 793.3

<https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.14>**Т.В. Белінська**

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
belinska_tet@ukr.net

Н. Г.Мозгальова,

доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м.Вінниця, Україна
mozgaliovan@gmail.com

І.М. Янкович

Здобувач вищої освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
Irynajankovics@gmail.com

НАРОДНО-СЦЕНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ ЯК СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙ І ПРОФЕСІЙНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті досліджується феномен народно-сценічного танцю як унікального виду мистецтва, що виник на перетині традиційної народної хореографії та професійної сценічної майстерності. Розглядаються історичні аспекти формування цього жанру, його роль у збереженні та популяризації національної культурної спадщини.

Ключові слова: народно-сценічний танець, народна хореографія, сценічне мистецтво, традиції, синтез, балетмейстер, національна культура.

Abstract. The article explores the phenomenon of folk-stage dance as a unique art form that emerged at the intersection of traditional folk choreography and professional stage skills. The historical aspects of the formation of this genre, its role in preserving and popularising the national cultural heritage are considered.

Keywords: folk stage dance, folk choreography, stage art, traditions, synthesis, choreographer, national culture.

Постановка наукової проблеми. Актуальність даної теми зумовлена необхідністю збереження національної культурної спадщини у сучасному мистецькому просторі. Народно-сценічний танець – це унікальне явище, що виникає на перетині глибинних фольклорних традицій та професійної хореографії. Його розвиток є важливою складовою у формуванні національної ідентичності, вихованні патріотизму, а також популяризації української культури як на державному, так і на міжнародному рівні.

У сучасному світі, коли глобалізаційні процеси часто призводять до уніфікації культур, надзвичайно важливим є збереження автентичних форм народного мистецтва, адаптуючи народні елементи до умов сцени, зберігаючи при цьому емоційність, енергетику та естетику традиційного танцю. Таким чином, він не лише зберігає культурну пам'ять, а й надає їй нових форм і змісту.

Крім того, професійна обробка народного танцю дозволяє вивести його на вищий художній рівень: вона збагачує технічний репертуар виконавців, розширює хореографічні можливості та робить фольклорні мотиви ближчими й зрозумілішими сучасному глядачеві. Саме тому ця тема набуває особливої актуальності в контексті досліджень у сферах культури, мистецтва та педагогіки.

Проблематика народно-сценічного танцю, як синтезу традицій та професійного мистецтва, привертала увагу багатьох українських науковців.

Особливостям формування українського народного танцю в суспільному середовищі присвячено розвідки Т. Благової, В. Нечитайло, А. Тугай. Безпосереднім збиранням форм українського народного танцю, збереженням особливостей виконання рухів автентичних танцювальних зразків, описом сталих елементів композиційної будови, водночас і методологічною розробкою способів фіксації народного танцю на Україні, займалися визнані корифеї народного хореографічного мистецтва: В. Авраменко, К. Балог, К. Василенко, 41 В. Верховинець, О. Гомон, Д. Демків, А. Кривохижа, Д. Ластівка, В. Петрик, Я. Чуперчук та ін. [4, С. 40-41]

Фундаментальною науковою працею для розвитку вітчизняної етнохореології стала монографія В. Верховинця «Теорія українського народного танцю» [2]. Василь Верховинець уважав за необхідне не тільки зберегти фольклорні зразки українського народного танцю, але створити потужну теоретичну базу для подальшого розвитку хореографічного мистецтва. «Теорія українського народного танцю» складалась із чотирьох розділів з прикладами музичного супроводу описаних рухів і танців, ілюстраціями. Найбільше досягнення монографії – створення термінологічної системи народного танцю. В. Верховинцю вдалося зібрати та назвати майже всі основні рухи, характерні для сучасного народно-сценічного танцювального мистецтва України. Крім того, видатний фольклорист запропонував та обґрунтував оптимальну послідовність опанування рухів, яка б не шкодила набуттю виконавських навичок танцівника. Послідовність рухів, що подана у першому розділі монографії, спрямована на тренування та закріплення м'язів ніг, та готує до виконання складніших рухів: присядок, плазунців тощо. Під час опису рухів автор часто радить, у якому випадку слід користуватися ними, і застерігає від надмірного захоплення присядками й плазунцями, розглядаючи їх здебільшого як прикрасу до подальших комбінацій [2, с. 78]. Ю.О. Москвічова та М.І. Сушицький аналізували розвиток народно-сценічної хореографії у творчій діяльності В. Верховинця, відзначаючи його внесок у професіоналізацію української народно-сценічної хореографії [3].

Різноманітним аспектам його вивчення у системі міждисциплінарних досліджень присвячені ґрунтовні праці О. Таранцевої («Формування фахових умінь майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю», 2002 р.), у якій визначено педагогічні умови формування фахових хореографічних навичок. Засобами українського народного танцю та специфіку їх використання у процесі професійної підготовки; В. Шкоріненка («Народний танець у традиційній та сучасній культурі України», 2004 р.), в якій автор виявляє культуротворчу динаміку еволюціонування народного танцювального мистецтва та визначає перспективні напрями його відродження на сучасному етапі; публікації Л.Пригоди («Особливості викладання народно - сценічного танцю у хореографічних колективах», 2014 р.), в якій дослідниця аналізує методи та прийоми, що застосовують керівники ансамблів народного танцю у процесі навчання; А. Полякової та Н. Курюмової («Народно-сценічний танець як метод освоєння фольклору й художньо-ідеологічна конструкція», 2017 р.), присвяченій розгляду та співвідношенню етимології слів «пляска» і «танець», спробам розділити поняття «народний танець» та «народно-сценічний танець»; В. Кирилюк («Специфіка використання фольклору у навчанні дітей хореографії», 2018 р.), в якій доведено важливість вивчення фольклору у хореографічних колективах, визначено роль народної культурної спадщини у формуванні національної свідомості [1].

Танець – це форма мистецтва, що виражається через ритмічні рухи тіла, часто під музику, яка може виконувати як естетичну, так і соціальну, ритуальну або терапевтичну функцію. У різних культурах танець набуває унікальних форм і значень, від релігійних обрядів до професійного сценічного мистецтва. Зокрема танець – один із найдавніших видів народної творчості. Найдавніші коріння народно-сценічного танцю сягають обрядових дійств, ігор та ритуалів праслов'янських племен. Танці супроводжували важливі події життя: свята, весілля, похорони, сільськогосподарські роботи. Збережені до наших днів хороводи, побутові танці, обрядові танці є свідченням цього давнього зв'язку.

Найдавніші свідчення існування танцювального мистецтва на території України можна віднести до трипільської доби. Це зокрема підтверджують наскельні малюнки, на

яких зображено людські фігури, що виконують характерні танцювальні пози – з однією рукою на талії та другою, заведеною за голову. Подібні пози й досі використовуються в сучасних формах народного танцю. Крім того, танцювальні сцени та постаті музикантів збереглися на фресках XI століття у Софійському соборі в Києві, що є важливим доказом глибоких історичних коренів хореографічної культури українського народу.

Народно-сценічний танець – це яскравий приклад того, як традиційне мистецтво може набути нових форм і значень, переплітаючись з професійною майстерністю. Цей вид танцю є унікальним явищем, що поєднує в собі автентичні елементи народної хореографії з технічною витонченістю та артистизмом сценічного виконання.

Народний танець – це відображення культури, історії та побуту народу. Він є своєрідним «літописом», що передає з покоління в покоління традиції, звичаї та світогляд. Кожен народ має свої унікальні танцювальні форми, які відрізняються ритмами, рухами, костюмами та музичним супроводом. З розвитком сценічного мистецтва народний танець почав зазнавати трансформацій. Професійні хореографи, балетмейстери та танцівники почали адаптувати народні танці для сцени, додаючи до них технічну складність, артистизм та естетичну виразність. Так з'явився народно-сценічний танець, який зберіг автентичні елементи, але набув нових якостей. Цей вид танцю – не просто копіювання народних танців на сцені. Це творчий процес, у якому традиції переосмислюються та інтерпретуються з урахуванням законів сценічного мистецтва. Цей синтез дозволяє: зберегти та популяризувати народну культуру, збагатити сценічне мистецтво новими формами та образами, розкрити потенціал народної хореографії для широкої аудиторії.

Серед дослідників українського народного танцю в XX ст. можна назвати Василя Верховинця, Андрія Гуменюка, Андрія Нагачевського (Канада), Романа Гарасимчука, Анатолія Богорода, Вадима Купленика та ін. Класифікації українських танців, запропоновані дослідниками, ще не можуть вважатися досконалими. Першу класифікацію запропонував В. Верховинець, поділивши всі українські танці на масові, парні й сольні [2, С. 7-8]. Музикознавці класифікують їх за характером музичного супроводу: гопаки, козачки, польки, мазурки, кадрили тощо. Між хореографами побутує класифікація і за назвами танців: «Рибка», «Коваль», «Швець», «Горлиця». А. Гуменюк у книжці «Українські народні танці» поділяє їх на хороводи, сюжетні й побутові [5].

Народно-сценічний танець відіграє важливу роль у сучасній культурі. Він є невід'ємною частиною репертуару багатьох професійних та аматорських колективів, а також популярним видом мистецтва на фестивалях, концертах та інших культурних заходах. Народно-сценічний танець – це унікальне явище, яке поєднує у собі елементи автентичного народного танцю з естетикою та технікою професійного сценічного мистецтва. Він не просто відтворює традиційні рухи – він інтерпретує їх, збагачує новими формами, адаптує до вимог сцени та глядача. Основні ознаки синтезу: фольклорна основа (використання етнічної музики, костюмів, регіональної манери виконання), професійна хореографія (чітка композиція, майстерність виконання, драматургічна побудова танцю), театральність (елементи акторської гри, мізансцени, сюжетність), інтерпретація (створення сценічних образів на основі фольклору, але із творчим переосмисленням). Народно-сценічний жанр танцю допомагає зберегти й популяризувати культурну спадщину, розвивати сучасну хореографію, налагоджувати діалог між поколіннями та культурами [6,7].

У трансформації народного танцю на сцені особлива роль належить балетмейстерам. Вони виступають не лише як постановники, а й як дослідники, які глибоко вивчають автентичні рухи, ритміку, національні особливості та культурні традиції. Їхня праця полягає у збереженні народного духу танцю, водночас адаптувавши його до вимог сцени – з чіткою хореографією, композиційною цілісністю та драматургією. Балетмейстери аналізують регіональні особливості танцювальної культури, збагачують сценічну мову народного танцю новими хореографічними елементами, впроваджують інновації, не втрачаючи автентичності, формують репертуар ансамблів народного танцю. Завдяки їхній праці народний танець перетворюється на сценічний мистецький твір, який водночас є і видовищем, і формою збереження нематеріальної культурної спадщини.

Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П.Вірського, Івано-Франківський національний академічний Гуцульський ансамбль пісні і танцю «Гуцулія», Академічний ансамбль пісні і танцю «Поділля», Народний аматорський ансамбль танцю «Роза вітрів» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, ансамбль танцю «Мавка» факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – яскраво демонструють взаємодію традицій і професійної майстерності, трансформуючи народний танець у справжній сценічний шедевр, де поєднується фольклорна автентика з високою хореографічною культурою, виводячи народний танець на професійну сцену.

Народно-сценічний танець постійно еволюціонує, збагачуючись новими елементами та інтерпретаціями. Він є невід'ємною частиною сучасного сценічного мистецтва, впливаючи на розвиток інших танцювальних жанрів, а також є способом міжкультурного діалогу, оскільки дозволяє знайомитися з культурою різних народів через мову танцю.

Народно-сценічний танець є важливим інструментом збереження і популяризації національної культурної спадщини, він дозволяє зберегти та передати унікальні танцювальні традиції різних народів, а також збагатити сценічне мистецтво новими формами та образами.

Народно-сценічний танець відіграє важливу роль у формуванні фахової, естетичної та культурної компетентності здобувачів вищої освіти мистецьких спеціальностей. Він не лише сприяє розвитку професійних навичок, а й глибоко впливає на становлення особистості, збагачуючи її культурно і духовно. По-перше, вивчення народного танцю поглиблює зв'язок здобувачів з національною культурною спадщиною, сприяє усвідомленню її цінностей, формує національну ідентичність та патріотичне ставлення до рідної культури. По-друге, народно-сценічний танець сприяє розвитку хореографічної майстерності, адже вимагає високого рівня техніки, координації рухів, артистизму – якостей, необхідних кожному фахівцю в галузі хореографічного мистецтва. По-третє, такий вид танцю активізує міждисциплінарне мислення: здобувачі вивчають історичні, етнографічні та музичні джерела, що дозволяє їм комплексно осмислювати матеріал і формувати аналітичні навички. Крім того, ознайомлення з танцювальними традиціями різних регіонів сприяє вихованню поваги до культурного різноманіття, толерантності й відкритості до діалогу з іншими культурами. Участь у сценічних постановках, концертах, фестивалях та співпраця з професійними колективами забезпечує здобувачам практичний досвід і професійне зростання, відкриваючи нові перспективи для творчого самореалізації у сфері мистецтва.

Таким чином, народно-сценічний танець – не лише форма мистецтва, а й інструмент педагогіки, що виховує гармонійну, освічену, патріотично налаштовану творчу особистість. Даний жанр танцю постає не лише як вид мистецтва, а як **живий міст між традицією і сучасністю**, що має потужний освітній, виховний та культуротворчий потенціал.

Список використаних джерел:

1. Бойко Ольга Степанівна. Інтегративні дослідження народно-сценічного танцю. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2018. Випуск 28. С. 227-228
2. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. Київ : Муз. Україна, 1990. 150 с.
3. Москвічова Ю.О., Сушицький М.І. Розвиток народно-сценічної хореографії у творчій діяльності В.Верховинця. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*. Серія 14. *Теорія та методика мистецької освіти*. 2023. Випуск 29. С. 199-206
4. Мостова І. С. Художньо-мистецькі аспекти ідентифікації народних танців Слобожанщини в контексті соціокультурного розвитку регіону : дис. ... канд-та мистецтвознавства : 26.00.04 / Харківська держ. акад. культури, Харків, 2019. С. 40-41
5. Українські народні танці / Упорядкування, вступна стаття та примітки А.І. Гуменюка. За редакцією П.П. Вірського. Київ: Наукова думка, 1969. 610 с.
6. Зузяк Т. П., Грінченко Т. Д. і Мацюк О. М. (2023) «До питання фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: професіографічний підхід», *Науковий часопис*